

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΟΙ ΜΟΝΑΧΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΔΡΙΚΕΣ ΜΟΝΑΣΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

ΚΟΙΝΟΒΙΑΚΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Οι ανδρικές κοινοβιακές κοινότητες υπήρξαν με μεγάλη διαφορά η πιο διαδεδομένη μορφή μοναστικού ιδρύματος στο Βυζάντιο. Αυτό το κεφάλαιο θα περιγράψει την διοικητική δομή και την καθημερινότητα των τυπικών κοινοβιακών μοναστηριών μέσα από την εξέταση δύο υποδειγματικών ιδρυμάτων: Της μονής Στουδίου στο αστικό κέντρο της Κωνσταντινούπολης και της Μεγίστης Λαύρας στο Άγιο Όρος του Άθωνα. Τόσο η Μονή Στουδίου όσο και η Μεγίστη Λαύρα υπήρξαν μεγάλα και πλούσια ιδρύματα, αλλά είχαν αξιοσημείωτες διαφορές εξ αιτίας των διαφορετικών τοποθεσιών τους, η πρώτη στη μέση μιας πολύβουης μητρόπολης και η δεύτερη σε μία απομονωμένη χερσόνησο.

Έχουμε πλούσια πληροφόρηση για τα δύο αυτά φημισμένα μοναστήρια μια και τα δύο συμπλέγματα υπάρχουν ακόμη και σήμερα—αν και η Μονή Στουδίου είναι ερείπιο—και οι μοναστικοί κανόνες και των δύο μονών καθώς και οι βίοι των ιδρυτών τους έχουν επίσης διασωθεί. Ο Θεόδωρος, ο ηγούμενος που ήταν υπεύθυνος για την αναζωογόνηση του Στουδίου στις αρχές του ενάτου αιώνα, υπήρξε επίσης ένας πολυγραφότατος συγγραφέας του οποίου η ογκώδης αλληλογραφία και οι κατηγορήσεις διασώζονται και αποτελούν πολύτιμες πηγές πληροφο-

ριών για το μοναστήρι, τους μοναχούς του, και την ιστορία του.¹ Τρεις παραλλαγές του βίου του έχουν επίσης περιωθει.² Όσον αφορά τις πληροφορίες για την ίδρυση και την περίοδο διαμόρφωσης της Μεγίστης Λαύρας, υπάρχουν δύο παραλλαγές του βίου του Αθανασίου του Αθωνίτη, ο κανόνας του (που αρχικά συντέθηκε το 963, τον χρόνο ίδρυσης της Μεγίστης Λαύρας), το τυπικό του (που χρονολογείται μεταξύ 973 και 975) και η διαθήκη του (γραμμένη μετά το 993, λίγα χρόνια πριν τον θάνατό του).³

Ο Άγιος Θεόδωρος και η Μονή Στουδίου

Η διάσημη Μονή Στουδίου είχε αρχικά ιδρυθεί στην περιοχή του Ψαμαθία στο νοτιοδυτικό τμήμα της Κωνσταντινούπολης στα μέσα του πέμπτου αιώνα και πήρε νέα πνοή από τον Θεό-

---

1. Για την αξιοπιστία των επιστολών του Θεοδώρου και για τις κατηχήσεις ως ιστορικές πηγές βλ. Vincent Deroche, “La vie des moines”, 281.

2. Ο πρώτος βίος γράφτηκε από κάποιον μοναχό Μιχαήλ, ένας δεύτερος πιθανόν από τον Θεόδωρο Δαφνοπάτη, και ο τρίτος είναι ανώνυμος (BHG 1754, 1755, και 1755d). Νέα έκδοση και Αγγλική μετάφραση του βίου από τον μοναχό Μιχαήλ (μαζί με αυτή άλλων δύο κειμένων σχετιζόμενων με τον θάνατο του Στουδίτη) δημοσιεύθηκε πρόσφατα από τους Robert H. Jordan and Rosemary Morris, *The Life and Death of Theodore of Studios* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2021), 2-195.

3. Η έκδοση του Ελληνικού κειμένου των δύο βίων έγινε από τον Jacques Noret, *Vitae duae antiquae sancti Athanasii Athonitae* (Turnhout: Brepols, 1982), και μία Αγγλική μετάφραση του βίου Β' δημοσιεύθηκε πρόσφατα από την Alice-Mary Talbot στο Richard Greenfield and Alice-Mary Talbot, *Holy Men of Mount Athos* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016), 128-367. Αγγλικές μεταφράσεις των σχετικών με την Μεγίστη Λαύρα εγγράφων βρίσκονται στο *BMFD* 1: 205-31, 245-80.

ΕΙΚΟΝΑ 1 Θεόδωρος Στουδίτης, μωσαϊκό του 11ου αιώνα, Νέα Μονή Χίος (φωτογραφία: Image Collection and Fieldwork Archives, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, Washington, DC)

δωρο Στουδίτη γύρω στο έτος 800 μετά από μία περίοδο παρακμής.⁴ Ο Αγ. Θεόδωρος (εικ. 1) υπήρξε μία καθοριστική μορφή στην ιστορία του Βυζαντινού μοναχισμού και επίσης διακεκριμένος υπερασπιστής της προσκύνησης των εικόνων κατά την διάρκεια της μακράς εικονοκλαστικής αντιπαράθεσης που διαίρεσε τον Βυζαντινό μοναχισμό τον όγδοο και το πρώτο μισό του ενάτου αιώνα. Γεννημένος το 759, ο Θεόδωρος έγινε μοναχός σε ηλικία εικοσιενός ετών στο οικογενειακό μοναστήρι του Σακκουδίωνος στην περιοχή του όρους Ολύμπου της Βιθυνίας,

---

4. Η πληρέστερη μελέτη της μονής είναι η διδακτορική διατριβή του Olivier Delouis, "Saint-Jean-Baptiste de Stoudios à Constantinople: La contribution d'un monastère à l'histoire de l'empire byzantin", 2 vols. (Ph.D. diss., Université Paris I/Panthéon-Sorbonne, 2005).

και στη συνέχεια αναδείχθηκε ηγούμενός του.⁵

Περίπου την ίδια περίοδο με την Καρολίγγεια κίνηση μοναστικής μεταρρύθμισης στην Δυτική Ευρώπη ο Θεόδωρος έφτασε στην Κωνσταντινούπολη και προώθησε την αναβίωση και την μεταρρύθμιση της Μονής Στουδίου. Έχω επιλέξει το έτος 800 ως την ημερομηνία έναρξης της περιόδου που καλύπτει το παρόν βιβλίο διότι ακριβώς στο τέλος του ογδού αιώνα το 798 ή το 799 ήταν που η Αυτοκράτειρα Ειρήνη (βασ. 797-802), υποστηρίκτρια της προσκύνησης των εικόνων (εικονόφιλη), προσκάλεσε τον Θεόδωρο, ένθερμο υπερασπιστή των εικόνων, να γίνει ηγούμενος της Μονής Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη. Η βασιλεία της Ειρήνης και η υποστήριξή της για τον εικονόφιλο Θεόδωρο έλαβε χώρα κατά την διάρκεια της σύντομης ανάπαυλας (787-815) στην περίοδο κυριαρχίας μιας σειράς εικονοκλαστών αυτοκρατόρων που επιδίωκαν να καταργήσουν την προσκύνηση των εικόνων στην αυτοκρατορία. Εκείνη την περίοδο το μοναστήρι βρισκόταν σε άσχημη παρακαμή εξ αιτίας του αυτοκρατορικού διωγμού των εικονοφίλων μοναχών που είχε προηγηθεί, αλλά κάτω από την νέα ηγεσία του Θεοδώρου ο μοναστικός πληθυσμός αυξήθηκε μέσα σε λίγα χρόνια από το χαμηλότερο όριο των δέκα σε περίπου τριακόσιους ή τετρακόσιους.⁶ Ό,τι απομένει από το μοναστήρι σήμερα είναι σε θλιβερή κατάσταση και αποτελείται από το ερειπωμένο οικοδόμημα μιας στέρνας και την εκκλησία. Η τελευταία, το αρχαιότερο εκκλησιαστικό οικοδόμημα που παραμένει στην Κωνσταντινούπολη, έχει υποφέρει στο πέρασμα του χρόνου από πυρκαϊές και σεισμούς και τώρα αντιμετωπίζει την απειλή να ξανακτιστεί ως τζαμί. Ωστόσο, αρχικά, η μεγάλη βασιλική του πέμπτου αιώνα

---

5. Για την πιο πρόσφατη βιογραφία του Θεοδώρου βλ. Thomas Pratsch, *Theodoros Studites: Zwischen Dogma und Pragma* (Frankfurt: P. Lang, 1998).

6. Delouis, *Stoudios*, I: 232-39.

χωριζόταν σε τρία κλίτη από δύο σειρές μονολιθικές κολώνες από πράσινο μάρμαρο. Υπήρχε ένα επίπεδο εξώστη-γαλαρίας και μία αψίδα με κιγκλίδωμα, τράπεζα, και κρύπτη. Το δάπεδο έχει τώρα υποστεί σοβαρές ζημιές, αλλά μισό αιώνα πριν διατηρούσε ακόμη όμορφα φατνώματα με ζώα από λίθινο μωσαϊκό (*opus sectile*), τα οποία είχαν τοποθετηθεί σε μεταγενέστερη περίοδο, πιθανόν τον ενδέκατο αιώνα. Αρχικά η εκκλησία είχε επίσης έναν νάρθηκα μπροστά από τον οποίο βρισκόταν ένα αίθριο με κολώνες ανοιχτό στον ουρανό.⁷

Παρ' όλο που σήμερα ο Θεόδωρος είναι γνωστός σε στενή σύνδεση με αυτό το μοναστήρι, η ειρωνεία είναι ότι πέρασε μόνο περίπου δέκα χρόνια διαμονής στη Μονή Στουδίου, καθώς από το 809 και μετά έζησε ως επί το πλείστον σε εξορία μακριά από την πρωτεύουσα, διωγμένος την πρώτη φορά εξ αιτίας της αντίθεσής του με τον πατριάρχη Νικηφόρο Α' (806-815) και αργότερα εξ αιτίας της υποστήριξης των εικόνων μετά την αναζωπύρωση το 815 των εικονοκλαστικών πολιτικών. Παρ' όλα αυτά, ακόμη και στην εξορία το ενδιαφέρον του για το μοναστήρι δεν έπαψε. Διατήρησε μακρά αλληλογραφία με τα μέλη της διασκορπισμένης εικονόφιλης μοναστικής του κοινότητας και εξέδωσε μια σειρά από διαθήκες που παρουσίαζαν το όραμά του για έναν μελλοντικό κανονισμό της Μονής. Ακόμη και όταν ο Θεόδωρος κείτονταν στην επιθανάτια κλίνη του στο νησί Πρίγκιπος στην Θάλασσα του Μαρμαρά, προσκάλεσε τον πιστό του οικονόμο, τον Ναυκράτιο, για να τον ρωτήσει αν υπήρχε κάτι που είχε αμελήσει να κάνει για το αγαπημένο του μοναστήρι.⁸

---

7. Thomas Mathews, *The Byzantine Churches of Istanbul: A Photographic Survey* (University Park: Pennsylvania State University Press, 1976), 143-58, Mathews, *The Early Churches of Constantinople: Architecture and Liturgy* (University Park: Pennsylvania State University Press, 1971), 19-27.

8. *Βίος Θεοδώρου Στουδίτου υπό Μιχαήλ*, βλ. Jordan and Morris, *The Life and Death of Theodore of Studios*, 188-89.

Μετά τον θάνατό του, τον διαδέχθηκε ως ηγούμενος ο Ναυκράτιος και κατέστρωσε το κείμενο που φέρεται ως η τελική «διαθήκη» του Θεοδώρου που περιέχει την ομολογία της πίστεως και σύντομες κανονιστικές διατάξεις για τον ηγούμενο και τους αδελφούς του Στουδίου.⁹ Μετά την αποφασιστική ήττα της εικονομαχίας το 842 και την αποκατάσταση μιας αυτοκρατορικής πολιτικής προσκύνησης των εικόνων, οι Στουδίτες μοναχοί επέστρεψαν από την εξορία στο μοναστήρι τους και το σώμα του Θεοδώρου (θαυματουργά αναλλοίωτο σύμφωνα με την αγιολογική παράδοση) ανακομίστηκε στο τελικό τόπο της αναπαύσεώς του στη Μονή Στουδίου.

Μετά από αυτό το γεγονός, προφανώς κατά το δεύτερο μισό του ενάτου αιώνα, ένας μοναστικός κανονισμός συντέθηκε για το μοναστήρι. Αυτό είναι το πρωιμότερο *τυπικό* που διασώζεται από την μέση Βυζαντινή περίοδο. Ο συγγραφέας του είναι άγνωστος, αλλά ήταν προφανώς ένας ηγούμενος της Μονής Στουδίου, ο οποίος στήριξε την γραπτή εκδοχή του στην προφορική παράδοση που είχε κληροδοτήσει ο Θεόδωρος. Το *τυπικό* ήταν εκτενέστερο από την πρωιμότερη λεγόμενη διαθήκη του Θεοδώρου και επικεντρωνόταν πρωτίστως σε λειτουργικούς και διαιτητικούς κανόνες. Προοριζόταν (και αυτό είναι ασυνήθιστο) να ρυθμίσει όχι μόνο τη Μονή Στουδίου, αλλά και άλλα τέσσερα επαρχιακά μοναστήρια στη Βιθυνία, την λεγόμενη «Στουδιτική ομοσπονδία», στα οποία περιλαμβανόταν και το Σακκούδιον, όπου ο Θεόδωρος είχε καρεί μοναχός και τόσο αυτός όσο και ο θείος του ο Πλάτων είχαν διατελέσει ηγούμε-

---

9. Για λεπτομερή συζήτηση σχετικά με την δημιουργία και την πατρότητα αυτού του κειμένου και μία νέα κριτική έκδοση βλ. Delouis, “Le Testament de Théodore Stoudite, est-il de Théodore?” και Delouis, “Le Testament de Théodore Stoudite: Edition critique et traduction.” Για Αγγλική μετάφραση της λεγόμενης Διαθήκης του Θεοδώρου βλ. *BMFD* 1: 67-83.

νοι.¹⁰ Έτσι ο Στουδιτικός κανόνας όχι μόνο αντιπροσωπεύει το πρωιμότερο *τυπικό* της περιόδου, αλλά επίσης ερχόταν σε αντίθεση με την συνήθη Βυζαντινή πρακτική σύμφωνα με την οποία κάθε μοναστήρι ήταν ένα ανεξάρτητο ίδρυμα με τον δικό του ξεχωριστό κανονισμό.

Το Στουδιτικό *τυπικό* είναι πολύ πιο περιορισμένης εμβέλειας σε σχέση με μεταγενέστερα *τυπικά*—επικεντρωνόταν στην τήρηση των λειτουργικών ακολουθιών και στο διατροφικό τυπικό (νηστείες, κλπ.) και συμπύκνωνε σε ένα κείμενο κανόνες που αργότερα θα καλύπτονταν ξεχωριστά και σε μεγαλύτερη έκταση σε ένα λειτουργικό *τυπικό* και σε ένα *κτητορικό τυπικό*. Κατά συνέπεια θα πρέπει να στραφούμε σε άλλες πηγές, όπως είναι οι τρεις *βίοι* του Θεοδώρου, η διαθήκη του 826, τα γράμματά του, οι κατηχήσεις, και οι κανονισμοί για την τιμωρία πειθαρχικών παραβάσεων, για να ολοκληρώσουμε μία εικόνα των ιδεωδών του Στουδιτικού μοναχισμού όπως τον οραματίστηκε ο Θεόδωρος και της πραγματικότητας της καθημερινής ζωής στην ομοσπονδία των μοναστηριών του.¹¹

Ο ανώνυμος συγγραφέας του Στουδιτικού *τυπικού* υπερηφανεύεται ότι ο κανόνας του, που τον χρησιμοποιούσαν επίσης και τα μοναστήρια της Στουδιτικής ομοσπονδίας, ήταν ανώτερος από εκείνους άλλων μοναστηριών. «Παρ' όλο που υπάρχουν πολλές και διαφορετικές παραδόσεις από τους παλαιότερους καιρούς που έχουν επικρατήσει στις άγιες μονές και παρ' όλο που διαφορετικά μοναστήρια διοικούνται και κυβερνώνται από διαφορετικούς κανόνες... υπάρχει ένας κανόνας ανάμεσα σε αυτούς—ο ένας που ισχύει ανάμεσά μας—ο οποίος είναι ο κα-

10. Για μια Αγγλική μετάφραση του *τυπικού* με σχόλια βλ. (4) Υπό-
τύπωση Στουδίου, *BMFD* 1: 84-119.

11. Για την καθημερινή ζωή στη Μονή Στουδίου βλ. Jules Leroy, “La vie quotidienne du moine stoudite”, *Irenikon* 27 (1954): 21-50 και Delouis, *Stoudios*, 239.

λύτερος και υψηλότερος καθώς αποφεύγει υπερβολές και ελλείψεις. Αυτόν τον κανόνα τον έχουμε παραλάβει από τον μεγάλο μας πατέρα και ομολογητή τον Θεόδωρο». ¹² Στην πράξη το τυπικό αυτό επρόκειτο να ασκήσει ουσιαστική επιρροή σε επόμενα τυπικά για περισσότερο από δύο αιώνες, μέχρι που αντικαταστάθηκε από το τυπικό της Ευεργέτιδος τον ενδέκατο αιώνα. Για παράδειγμα, το Στουδιτικό τυπικό προσέφερε ένα πρότυπο για τον κανονισμό της Μεγίστης Λαύρας του Άθωνος στον Αθανάσιο τον Αθωνίτη τον δέκατο αιώνα.

Ένας από τους κύριους στόχους του Θεοδώρου ήταν να επαβεβαιώσει το πρωτείο του κοινοβιτισμού και την αξία του κοινού τρόπου ζωής σε αντίθεση με εκείνον του μεμονωμένου μοναχού. Επιπλέον, μέρος του μεταρρυθμιστικού του προγράμματος «είχε σκοπό να επαναφέρει τα μοναστήρια στην οικονομική αυτάρκεια που ήταν πιο διαδεδομένη στα μοναστήρια της ύστερης αρχαιότητας». ¹³ Με αυτή την προοπτική απαγόρευσε τους προσωπικούς και αγροτικούς σκλάβους ούτως ώστε να ενθαρρύνει την χειρωνακτική εργασία των ίδιων των μοναχών, ¹⁴ όπως την καλλιέργεια της γης στα αγροτικά-επαρχιακά μοναστήρια, την χειροτεχνία και την αντιγραφή χειρογράφων στο αστικό συγκρότημα του Στουδίου, όπου μπορούσε κάποιος να βρει μία αξιοσημείωτη σειρά από εξειδικευμένους τεχνίτες. Σ' αυτούς περιλαμβάνονταν, υφαντές, ράφτες, και υποδηματοποιοί, ξυλουργοί και χτίστες, καλαθοποιοί και σιδηρουργοί, κατασκευαστές κεριών, μεμβράνης, μαχαριών, διχτυών καθώς και κλειδαράδες και σαμαράδες. Τα προϊόντα που κατασκεύαζαν φαίνεται πως προορίζονταν πρωτίστως για χρήση μέσα στο μοναστήρι. ¹⁵ Απαγόρευσε επίσης την παρουσία θηλυκών κατοι-

12. (4) Υποτύπως Στουδίου, κεφ. 1Α, *BMFD* 1: 97.

13. John Thomas, "Document Notes [4]", στο *BMFD* 1: 81.

14. Βλ. (3) Θεόδωρος Στουδίτης: Διαθήκη, κεφ. 4, *BMFD* 1: 77.

15. *Βίος Θεοδώρου Στουδίτου υπό Μιχαήλ*, βλ. Jordan and Morris,

κιδίων ζώων.¹⁶ Έχει υποστηριχτεί ότι αυτή η απαγόρευση δεν προέκυψε από ηθικές ανησυχίες σχετικά με τους κινδύνους της κτηνοβοσκίας, όπως βλέπουμε σε άλλα μέρη, αλλά μάλλον από μία επιθυμία να ενθαρρυνθεί η χειρωνακτική εργασία και να αποφευχθεί η εκτροφή ζώων αγέλης και η εμποροποίηση των εκτός πόλεως μοναστηριών του.¹⁷ Έδωσε εντολή να αποφεύγεται όσο περισσότερο γίνεται η οποιαδήποτε επαφή με γυναίκες. Ο Θεόδωρος επίσης τόνισε ιδιαίτερα την απόλυτη υποταγή στην θέληση του ηγουμένου και ανέπτυξε μία περίπλοκη ιεραρχία μοναστικών λειτουργιών που διαχειρίζονταν τις εκτεταμένες επιχειρήσεις της μονής. Αυτοί περιελάμβαναν έναν οικονόμο, ο οποίος διαχειριζόταν τις εγκαταστάσεις και τα αγροτικά κτήματα με τη βοήθεια ενός υφιστάμενου, έναν κελαρίτη, έναν αποθηκάριο, έναν βιβλιοθηκάριο, έναν θυρωρό υπεύθυνο να κρατά τους μοναχούς εντός των τειχών της μονής και τους ανεπιθύμητους επισκέπτες απέξω, έναν αρχινοσηλευτή και τους βοηθούς του, έναν αρχικαλλιγράφο, ο οποίος διοικούσε το εργαστήριο αντιγραφής χειρογράφων, και τους διακόνους της εκκλησίας, όπως τον *κανονάρχη* και τον *ταξiάρχη*.

Μία μείζων λειτουργική μεταρρύθμιση που θεσπίστηκε από τον Θεόδωρο ίσως να είχε ως κίνητρο την επιθυμία του να επιτρέψει στους μοναχούς του περισσότερο χρόνο για χειρωνακτική εργασία. Η καινοτομία του Θεοδώρου ήταν να εισαγάγει στη Μονή Στουδίου το *τυπικό* των Ιεροσολύμων από τη Μονή

The Life and Death of Theodore of Studios, 60-65 και 84-89. Η έμφαση στην χειρωνακτική εργασία φαίνεται να υπήρξε καινοτομία του Θεοδώρου. Σίγουρα κανένα άλλο σύγχρονο μοναστήρι δεν υποστήριζε την ίδια ποικιλία χειρωνακτικών τεχνών όπως η Μονή Στουδίου.

16. (3) Θεόδωρος Στουδίτης: Διαθήκη, κεφ. 5, *BMFD* I: 77. Αυτή η απαγόρευση τηρήθηκε αργότερα και στο Άγιο Όρος.

17. John Thomas, στο *BMFD* I: 86.

του Αγ. Σάβα ως την βάση για τις λειτουργικές τελετές για να αντικαταστήσει την πρακτική αιώνων που προέβλεπε συνεχείς εικοσιτετράωρες λειτουργίες που τηρούσαν οι προκάτοχοί του, οι *ακοίμητοι* μοναχοί. Το Στουδιτικό *τυπικό* προέβλεπε την ημερήσια τήρηση επτά κανονικών ωρών: μία λειτουργία που συνδύαζε την μεσονυκτική με τον *όρθρο*, λειτουργίες για την πρώτη, την τρίτη, την έκτη, και την ένατη ώρα, την λειτουργία του *εσπερινού* (ή *λυχνικού*) και του *αποδείπνου*, την τελευταία λειτουργία της ημέρας, κυριολεκτικά «την λειτουργία μετά το δείπνο». Εκτός από το ότι περνούσαν πολλές ώρες στην εκκλησία οι Στουδίτες μοναχοί θα έπρεπε να καταβάλλουν χειρωνακτικό κόπο, απαγγέλλοντας ταυτόχρονα το Ψαλτήριο. Στα διαλείμματα μπορούσαν να διαβάσουν ή να κοιμηθούν. Ο Θεόδωρος έδινε μεγάλη έμφαση στην ανάγνωση βιβλίων, ιδιαίτερα τις Κυριακές, όταν οι μοναχοί δεν είχαν υποχρέωση να εργάζονται. Έπαιρναν το υλικό για διάβασμα από τον βιβλιοθηκάριο και έπρεπε να το επιστρέψουν πριν τον εσπερινό.¹⁸

Στους μοναχούς μοιραζόταν δύο αλλαξιές ζεστών ρούχων, εσώρουχα, και μάλλινοι χιτώνες καθώς και ένα εξωτερικό ένδυμα, δύο *κουκούλλια* και δύο *επωμίδες*. Είχαν επίσης δύο ειδών υποδήματα.¹⁹ Ένα αξιολημώτο, πραγματικά μοναδικό, χαρακτηριστικό του Στουδιτικού μοναχισμού ήταν η εβδομαδιαία ανταλλαγή εσωρούχων ανάμεσα στους μοναχούς. Η αλλαγή γινόταν χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψιν τα ανόμοια μεγέθη των μοναχών ή η σχετική καθαριότητα ή η κατάσταση των ρούχων. Αυτή η πρακτική είχε θεσπιστεί για να εμφυτεύσει μια αίσθηση κοινότητας ανάμεσα στην αδελφότητα, μέσα από μία κυριολεκτική από κοινού μοιρασιά των ενδυμάτων.²⁰

18. (4) Υποτύπωσης Στουδίου, κεφ. 26, *BMFD* 1: 108.

19. *Ibid.*, κεφ. 37A, 38B, *BMFD* 1: 113-15.

20. *Επιτίμια*, κεφ. 29, *PG* 99: 1736, βλ. επίσης Delouis, *Stoudios*, 1: 261-62.